

הרב יהודה זולדן, באר יהודה – בבא מציעא, פרקים א-ב, עמ' 25-7

שיעור א

שנים אוחזין בטלית... שנים אדוקין... דתפיסי בכרכשתא

(בבא מציעא ב ע"א, ז ע"א)

- א. אוחזין, אדוקין, תופסים בטלית
- ב. רבי חייא: העדאת עדים שנתבע חייב במקצת והילך, ומשנת שניים אוחזין
- ג. שניים אוחזין או אדוקין בגוף הטלית
- ד. רב פפא: שניים אוחזין בכרכשתא
- ה. רמב"ם: שניים אוחזין בכלי, שניים אוחזין בטלית, שניים אדוקין בטלית

סיכום

א. אוחזין, אדוקין, תופסים בטלית

במשנה (ב ע"א) נאמר:

שנים אוחזין בטלית –

זה אומר: אני מצאתיה, וזה אומר: אני מצאתיה.

זה אומר: כולה שלי, וזה אומר: כולה שלי.

זה ישבע שאין לו בה פחות מחציה, וזה ישבע שאין לו בה פחות מחציה, ויחלוקו.

רש"י (ד"ה שנים אוחזין בטלית) הסביר:

דוקא אוחזין, דשניהם מוחזקים בה, ואין לזה כח בה יותר מזה.

שאלו היתה ביד אחד לבדו, הוי אידך המוציא מחבירו, ועליו להביא ראיה בעדים שהיא שלו,

ואינו נאמן זה ליטול בשבועה.

רש"י הדגיש שהעובדה ששניהם מחזיקים בטלית מספיקה להחשיבם כמוחזקים בה. אמנם כשרק אחד מחזיק בטלית, אזי על האחר להביא ראיה, והוא אינו נאמן ליטול בשבועה. דברי רש"י מהמילים: "שאלו היתה ביד אחד לבדו..." תואמים לאמור בסיפא של התוספתא (א, א), שם נזכר דין "שנים אוחזין בטלית" אם כי בצורה אחרת:

שנים אוחזין בטלית, זה נוטל עד מקום שתפוס, וזה נוטל עד מקום שתפוס.

במה דברים אמורים? בזמן שהיו שניהם תופסין בה.

אבל אם היתה בידו של אחד מהן, המוציא מחבירו עליו הראיה.

יש הבדלים בין האמור בתוספתא לבין האמור במשנה. בתוספתא לא נאמר מה כל אחד מהם טוען, ולא נזכרת שבועה. ובמקום הדין "יחלוקו" בתוספתא מפורט איך נראית החלוקה ביניהם במה שאחוז בידיהם.

בעקבות דברי רש"י הללו נראה שהרישא של התוספתא משלימה את האמור במשנתנו. שניהם אוחזים או תופסים בגוף הטלית, וכל אחד מהם טוען "אני מצאתיה... כולה שלי". הדין הוא שכל אחד מקבל מה שהוא אוחז. רש"י ציין בלשונו את הכתוב בתוספתא: "אם היתה בידו של אחד מהן, המוציא מחבירו עליו הראיה", והוסיף: "ואינו נאמן זה ליטול בשבועה". משמע שכששניהם תופסים ולא רק אחד מהם, כל אחד מהם נוטל את מה שהוא תופס ועליו להישבע.

הגמרא (ה ע"ב) דנה מהו נוסח השבועה, ומדוע על שני האוחזים בטלית להישבע:

וכי מאחר שזה תפוס ועומד, וזה תפוס ועומד, שבועה זו למה?

אמר רבי יוחנן: שבועה זו תקנת חכמים היא, שלא יהא כל אחד ואחד הולך ותוקף בטליתו של חבירו, ואומר שלי הוא.¹

במשנתנו לא כתוב הביטוי "תפוס ועומד". מאחר שהמילה "תפוס" נזכרה רק בתוספתא, ייתכן ששאלת הגמרא היא על לשון התוספתא, ובהנחה שהתוספתא ומשנתנו משלימות זו את זו, וגם במקרה שבו כל אחד תופס ולא נשאר שום חלק מהטלית שאינו תפוס, יהיה על כל אחד מהם להישבע, כי שבועה זו היא תקנת חכמים.²

בנוגע לדברי חכמים שאמרו (בבא קמא מו ע"א) שממון המוטל בספק הדין הוא המוציא מחברו עליו הראיה, מובא בהמשך סוגייתנו (ב ע"ב) שגם הם מסכימים לדין משנתנו שחולקים על אף שמדובר גם כן בממון המוטל בספק. הנימוק הוא:

התם דלא תפסי תרוייהו – אמרו רבנן המוציא מחברו עליו הראיה. הכא דתרוייהו תפסי – [פלגי] לה בשבועה.

תפיסה היא בגוף החפץ.³ גם בהמשך הגמרא (ז ע"א) נאמר:

תנו רבנן: שנים אדוקין בשטר, מלוה אומר: שלי הוא ונפל ממני, ומצאתיו. ולוה אומר: שלך הוא, ופרעתי לך. יתקיים השטר בחותמיו, דברי רבי. רבי שמעון בן גמליאל אומר: יחלוקו. ...אמר מר: יתקיים השטר בחותמיו. וגבי ליה מלוה כוליה? ולית ליה מתניתין "שנים אוחזין..." כו'?

גמרא זו מופיעה במקום נוסף (בבא בתרא קע ע"א) באופן רחב יותר:

דתניא: שנים אדוקין בשטר, מלוה אומר שלי הוא ונפל ממני ומצאתו, ולוה אומר שלך הוא ופרעתי לך – יתקיים השטר בחותמיו, דברי רבי. רבן שמעון בן גמליאל אומר: יחלוקו. והוינן בה, ולית ליה לרבי הא דתנן: "שנים אוחזין בטלית, זה אומר אני מצאתיה וזה אומר אני

¹ הריטב"א (ה ע"ב) כתב: "וכי מאחר שזה תפוס ועומד וזה תפוס ועומד, שבועה זו למה? לאו קושיא דתלמודא הוא... אלא לישנא דר' יוחנן הוא". כך כתב גם הר"ן (ב ע"ב).

² רבנו יהונתן (שיטה מקובצת, ה ע"ב) כתב: "וכי מאחר שזה תופס וכו' שבועה זו למה. הלא כיון שזה תופס חצי הטלית בידו, וזה חציו נמי בידו, וכל אחד ואחד במה שבידו יקרא מוציא מחברו, למה אנו מצריכין לישבע על דבר שהוא מוחזק בידו? ואף על גב דאוקימנא למתניתין (ז ע"א) כגון דתפיסי בכרכשתא, אפילו הכי יכול להקשות הכא הכי, דהא אי נמי הוה מחזיק האחד בחצי הטלית וזה בשני האחר כמו כן היינו משביעין אותו". דברים דומים כתב הרב שמואל איידלס (מהרש"א חידושי בתרא, ז ע"א). לקמן בהמשך השיעור נסביר שזו האוקימתא של רב פפא לאמור במשנתנו. אך רבי יוחנן לא העמיד כך את המשנה, וגם בירושלמי לא נזכר שבמשנתנו מדובר שהם אוחזים בכרכשתא.

³ הרשב"א (ג ע"א) כתב שאמנם הדיון בגמרא "לימא מתניתין דלא כסומכוס" נאמר לאחר שהגמרא הזכירה את טעמו של רב פפא לשבועת המשנה, אך זהו דיון בפני עצמו והוא איננו קשור לדברי רב פפא: "דמאן דמקשה 'לימא מתני' דלא כסומכוס" לאו בתר אוקימתיה דרב פפא אקשי ליה. אלא רב פפא שקיל וטרי במתני' לגרמיה ואוקמה בתקנתא, ומאן דאמר 'לימא מתני' דלא כסומכוס' כי הוה תני מתני' לגרמיה שקיל וטרי בה הכין ולא דין בתר דין איתאמרן כדאכתיבו בגמ'". גם מהרמב"ן (ב ע"ב) ניתן להבין כך. אמנם הריטב"א (ב ע"ב) חלק על הסבר זה. מכל מקום לפי הרשב"א נראה לומר עוד שהמקשן שהקשה "לימא מתניתין דלא כסומכוס" – לא זו בלבד שהתעלם מטעמו של רב פפא לשבועת המשנה, אלא גם התעלם מהסברו של רב פפא למקרה שבמשנה, שהם תופסים בכרכשתא. ועל כן כדברינו "תרוייהו תפסי לה" – בגוף הטלית.

מצאתיה – זה ישבע שאין לו בה פחות מחציה, וזה ישבע שאין לו בה פחות מחציה, ויחלוק?⁴

הגמרא תירצה את הקושיה, אך ניתן להבין שמאחר שהגמרא השוותה בין הדין של שניים אדוקים בשטר לבין משנתנו, משמע ששניים אוחזים בטלית הוא כמו שניים אדוקים בטלית. במציעתא של המשנה נזכר מקרה נוסף:

זה אומר: כולה שלי, וזה אומר: חציה שלי. האומר כולה שלי – ישבע שאין לו בה פחות משלשה חלקים, והאומר חציה שלי – ישבע שאין לו בה פחות מרביע, זה נוטל שלשה חלקים, וזה נוטל רביע.⁴

מהר"י כ"ץ (שיטה מקובצת ב ע"א) פירש כך:

ומהר"י כהן צדק פירש דמתניתין בהאי בבא מיירי כגון דאותו שטוען כולה שלי ידו מגעת עד חצי הטלית דמאי דתפיס ידיה הוא. ואידך חציה הוא דהוי בחזקת שניהם, ולכך יכול להוציא מחברו עוד רביע מאידך חציה.

לפי הסבר מהר"י כ"ץ במציעתא של המשנה מדובר שאחד מחזיק חצי מהטלית ומה שתפוס בידו זה שלו, ושניהם מחזיקים בחצי הנוסף של הטלית, וכל אחד מהם יקבל רבע ממחצית הטלית.⁵ גם בתוספות הרא"ש (ב ע"ב) כתב על דברי הגמרא שיש מצב ששניהם הגביהו בו זמנית את הטלית:

סיפא נמי דקתני זה נוטל שלשה חלקים וזה נוטל רביע, אפשר דבשעה שהגביהו נטל שלשה חלקים בידו, דאע"ג דבהגבהה לא קני עד שיגביה כל הטלית מן הקרקע, מכל מקום מה שתפיס בידו קני דכמאן דפסיק דמי כדאמר' לקמן (ז ע"א).

ממכלול הדברים נראה שמשנתנו והתוספתא משלימות זו את זו, והמקרה של שניים אוחזים בטלית הוא שכל אחד מהם מחזיק בגוף הטלית, והדין הוא "יחלוק". ההדגש במשנתנו הוא על הטענות של כל אחד "אני מצאתיה... וכולה שלי... וחציה שלי...", ועל השבועה שעליהם להישבע. לעומת זאת, בתוספתא ההדגש הוא על האחיזה של שניהם בטלית, ושכל אחד מהם נוטל מה שהוא תופס, לעומת מצב שבו רק אחד תופס, והאחר אינו תופס. אם יהיה מצב שבו כל אחד מהם תופס חלק מהטלית, ואין שום חלק מהטלית שאיננו תפוס, כל אחד ייטול את מה שהוא תופס, ועל פי דברי רבי יוחנן כל אחד יישבע על פי תקנת חכמים.

⁴ בתוספתא (א, א) הוצג מקרה זה באופן אחר: "זה אומר כולה שלי וזה אומר שליש שלי. האומר כולה שלי ישבע שאין לו בה פחות מה' חלקים, והאומר שליש שלי ישבע שאין לו בה פחות משתות. כללו של דבר אין נשבע אלא על חצי טוענו בלבד".

⁵ מהר"י כ"ץ כתב עוד: "והא דמוקי לקמן (ז ע"א) מתניתין בדתפסי בכרכשתא, היינו רישא דקתני יחלוק". לפיו ברישא של משנתנו "שנים אוחזין בטלית" מדובר שהם אוחזין בכרכשתא, וכפי שהסביר רב פפא (שם), ומכאן שרב תחליפא ורבי אבהו שנזכרו (שם) פירשו את המשנה. על פי דברינו בהמשך השיעור, רבי חייה ורבי יוחנן פירשו את המשנה בהתאמה לתוספתא, ומדובר שכל אחד נוטל עד מקום שתפוס ובשבועה. בתוספות הרא"ש (ב ע"א) הסביר כך את המשנה: "אוחזין בטלית. מוקי לה בגמ' דתפיסי בכרכשתא פ' בשפת הבגד. הא בגוף הטלית היה נוטל כל אחד ואחד עד מקום שידו מגעת... זה אומר כולה שלי וזה אומר חציה שלי. הכא נמי מיירי דתפסי בכרכשתא, והחצי שהוא מודה לו חשוב כאילו הוא לבדו מוחזק בו והחצי שהם דנין עליו חשיב כאילו שניהם מוחזקין בו". זהו ההסבר המקובל יותר למשנה וכאמור זהו ההסבר למשנה על פי רב פפא. להלן נציע שתנאים ואמוראים שקדמו לרב פפא לא הסבירו כך את משנתנו.

ב. רבי חייא: העדאת עדים שנתבע חייב במקצת והילך, ומשנת שניים או חזין

בגמרא (ה ע"א) נאמר שרבי חייא הוא תנא, ויש להוסיף שהוא היה מאחרוני התנאים בני דורו של רבי יהודה הנשיא. הוא כנראה הכיר את משנתו, ובגמרא (ג ע"א) נאמר שרבי חייא חידש דין הקשור להודאה במקצת,⁶ כשהאמור במשנתו שימש לו ראיה לדין. רבי חייא חידש ששבועת מודה במקצת איננה רק כשהנתבע עצמו הודה במקצת התביעה נגדו, אלא גם כשהנתבע כפר בכל התביעה ובאו עדים והעידו שהוא חייב במקצת מהטענה של התובע, גם אז על הנתבע להישבע כאילו הוא עצמו הודה במקצת. רבי חייא למד את הדין ממשנתו:

תני רבי חייא: מנה לי בידך והלה אומר: אין לך בידי כלום. והעדים מעידים אותו שיש לו חמשים זוז – נותן לו חמשים זוז, וישבע על השאר.
שלא תהא הודאת פיו גדולה מהעדאת עדים, מקל וחומר.
ותנא תונא: "שנים או חזין בטלית, זה אומר אני מצאתיה..." והא הכא, כיון דתפיס – אנן סהדי דמאי דתפיס האי ידיה הוא, ומאי דתפיס האי ידיה הוא, וקתני "ישבע"!

שני נימוקים לדין זה שאמר רבי חייא. נתמקד רק בהסבר הנימוק השני ששייך לסוגיה שאנו עוסקים בה: "ותנא תונא: שנים או חזין בטלית, זה אומר אני מצאתיה..." – הוכחה זו מבוססת על האמור במשנתו. רש"י (ד"ה אנן) כתב: "אנן סהדי דמה דתפיס האי – דהיינו פלגא", וההסבר של רבי חייא הוא שבמקרה של "שנים או חזין בטלית" כל אחד מהם תופס בחצי טלית. עוד כתב רש"י (ד"ה ידיה הוא): "שהרי מוחזק הוא בפנינו, והרי הוא תובע את כולה, וחבירו כופר את כולה, שאומר: כולה שלי, ואף מה שאתה תפוס בידך. ואנו מעידין אותו שיש לו בה מקצת, ומחייבים את חבירו שבועה על השאר, דהיינו חצי שעיכב לעצמו". יוצא אפוא שכנגד הטענה של כל אחד "כולה שלי", יש "אנן סהדי" שהחצי שחברו מוחזק בו הוא שלו, והדין במשנתו הוא שעליו להישבע. זה תואם לדברי רבי חייא במקרה שהנתבע כופר בכול ועדים מעידים שחצי מטענת התובע נכונה, ואם כן עליו להישבע, ומשנתו היא ראיה לדברי רבי חייא.⁷

אמנם איננו עוסקים כאן בדין שבועה של מודה במקצת, אך לפי הסברו של רש"י, רבי חייא הבין שבמשנתו מדובר שכל אחד מהם תפוס בגופה של הטלית. הגמרא (ד ע"א) דחתה מסברה את הראיה ממשנתו לדינו זה של רבי חייא, ואמרה שרבי חייא למד ממשנתו דין אחר – הילך:

אלא, כי איתמר ותנא תונא אאידיך דרבי חייא איתמר.
דאמר רבי חייא: מנה לי בידך, והלה אומר: אין לך בידי אלא חמישים זוז, והילך – חייב.
מאי טעמא? הילך נמי כמודה מקצת הטענה דמי.
ותנא תונא: שנים או חזין בטלית. והא הכא, כיון דתפיס – [אנן סהדי דמאי דתפיס] הילך הוא, וקתני ישבע.

אדם תבע את חברו מנה, והנתבע הודה שחייב חמישים, ומיד נתן את החמישים לתובע. "הילך" – הי לך. במקרה כזה הדין הוא שחייב שבועת מודה במקצת על מה שכפר. והטעם: הילך נחשב גם כן כמודה במקצת הטענה, ואין לומר שאם הנתבע נותן מיד את הכסף בשעת התביעה אין הוא נחשב למודה במקצת אלא ככופר בכול שפטור משבועה. משנתו היא מקור לדינו של רבי חייא: כששניים

⁶ על דין הודאה במקצת ראה בהרחבה בשיעור ד: מפני מה אמרה תורה מודה מקצת הטענה ישבע?

⁷ מדברים אלו משמע שההנחה היא ששבועת משנתו היא מהתורה. ראה: רש"י (ד ע"א ד"ה אנן סהדי להאי). ראשונים נוספים (ג ע"א) העירו על כך.

אוחזים בטלית, מאחר שכל אחד מהם תפוס בגוף הטלית, יש לראות זאת כאילו הנתבע אומר לתובע 'מה שבידך הילך הוא', ובכל זאת הדין הוא שעליו להישבע. רב ששת חלק על רבי חייא, והגמרא האריכה לדון בזה, אך גם כאן יש ללמוד שרבי חייא הבין שבמשנתו מדובר שכל אחד תפוס בגוף הטלית.

לימודו הראשון של רבי חייא ממשנתו בנוגע לעדות עדים שהנתבע חייב מקצת מהתביעה, נזכר גם בירושלמי (א, א) על משנתו:

תני: אדם שאמר לחבירו: תן לי מנה שאתה חייב לי, אמר לו: לא היו דברים מעולם. הלך והביא עדים שחייב לו חמשים זוז.

רבי חייא רבה אמר: הודיית עדים כהודיית פיו וישבע על השאר.

רבי יוחנן אמר: אין הודיית עדים כהודיית פיו שישבע על השאר.

אמר רבי [אי] לא: מ"שנים אוחזין בטלית" דרבי חייא רובה. **מכין שתפוש בחצייה**, [אינו] אלא

כמי שהביא עדים שחצייה שלו ותימר נשבע ונוטל. אוף הדא דמייא לה.

...אמר רבי יוחנן: אם מזו, שבועת תקנה היא.

בירושלמי כתובות (ב, א) מובא באופן רחב יותר:

טענו מנה וכפר בו והביא עדים שחייב לו חמשים.

רבי חייא רבא אומר: נשבע על השאר.

רבי יוחנן אומר: אינו נשבע על השאר.⁸

משנים אוחזין בטלית למד רבי חייא רבא. דתנינן תמן: "שנים אוחזין בטלית זה אומר אני מצאתיה וזה אומר אני מצאתיה..." **זה שתופס בחצייה** כמביא עדים שחצייה שלו, והלה אומר "כולה שלי". **וזה שהוא תופס בחצייה** כמביא עדים שחצייה שלו, והלה אומר "כולה שלי", נשבע שאין כולה שלו.

ולא שמיע דמר רבי אילא בשם רבי יוחנן: תקנת שבועה היא, שלא יהא אדם רואה את חבירו בשוק ואומר לו: טלית שעליך שלי הוא, בוא וחלק עמי טליתך.

אחר כך נאמר בירושלמי שרבי חייא הסביר את הלימוד ממשנתו על פי דינו, שכשעדים מעידים שנתבע חייב במקצת הוא יהיה חייב שבועה, ועמדה זו נשללה בשל דברים אחרים שאמר רבי יוחנן שהשבועה במשנתו היא תקנת חכמים מיוחדת ואין ללמוד ממנה לעניין אחר. דחייא זו שונה מהבבלי (ד ע"א) ששם נאמר שמסברה אין להשוות בין המקרים. יש להוסיף שבגמרא (שם) נאמר שרבי חייא למד דין למקרה אחר ממשנתו (רבי חייא בתרייתא) שבו המודה במקצת שאמר "הילך" והשיב מיד את סכום הכסף שהודה בו, יהיה חייב בשבועת מודה במקצת מהתורה, עם זאת שרבי חייא הסכים שהשבועה במשנתו היא תקנת חכמים שלא יהיה כל אחד הולך ותוקף טליתו של חברו. רב ששת שחלק על דינו של רבי חייא ואמר שהאומר "הילך" פטור משבועה, בוודאי סבר ששבועת משנתו היא תקנת חכמים. יש להעיר שהלימוד האחר של רבי חייא (בתרייתא) ממשנתו לא נזכר כלל בירושלמי.

נראה אפוא, שדברי הירושלמי הללו מעגנים היטב את דברי רש"י (ג ע"א ד"ה אנן) בהסבירו את האמור במשנתו על פי הבנתו של רבי חייא: "אנן סהדי דמה דתפס האי – דהיינו פלגא", וכן את

⁸ רבי יוחנן חלק על הלימוד של רבי חייא. לפיו אם עדים מעידים שהנתבע חייב קצת, אין לראות בזה דין מודה במקצת והנתבע פטור משבועה. עמדתו זו של רבי יוחנן לא נזכרה בסוגייתנו בבבלי. מה שנזכר (ה ע"א) הוא שאבוה דרבי אפטוריקי חלק על רבי חייא ואמר "על הודאת פיו אתה מחייבו, ואי אתה מחייבו על העדאת עדים". ראה בהרחבה בשיעור ד: מפני מה אמרה תורה מודה מקצת הטענה ישבע?

דבריו (ד"ה ידידה הוא): "ואף מה שאתה תפוס בידך... דהיינו חצי שעייכב לעצמו". אין הכוונה שאנו מחשיבים כל אחד כאילו הוא תופס חצי טלית (וכדברי התוספות ב ע"א ד"ה ויחלוקו), אלא שכל אחד תופס בפועל חצי טלית, ובכך הוא "כמביא עדים שחציה שלו", או בניסוח הבבלי: "כיון דתפיס – אן סהדי דמאי דתפיס האי ידידה הוא".

ג. שניים אוחזין או אדוקין בגוף הטלית

ראשונים אחרים פירשו את משנתנו שמדובר שהם אוחזים או אדוקים בגוף הטלית. התוספות (ב ע"א ד"ה ויחלוקו) הקשו מדוע אין אומרים בשניים אוחזים בטלית שהדין הוא כל דאלים גבר? והשיבו:

דאוחזין שאני, דחשיב כאילו יש לו בה בודאי החצי, דאן סהדי דמאי דתפיס האי ידידה הוא.

ההנחה בתוספות היא שכל אחד משני האוחזים אינו אוחז בחצי טלית. אך מאחר שכל אחד אוחז מעט בטלית, אנו בית הדין מעידים כאילו חצי טלית שלו.⁹ התוספות (בבא בתרא לד ע"ב ד"ה ההוא ארבע) ניסחו אחרת את התשובה לשאלה זו:

ומפרש ר"ת דאוחזין שאני, דכיון ששניהם מוחזקים, אין לנו להניח שיגזול האחד לחבירו, דחשיב כאילו אנו יודעין שיש לשניהן חלק בה, שכל דבר יש להעמיד בחזקת מי שהוא בידו.

ר"ת לא כתב שאחיזתם נחשבת כאילו יש לכל אחד בודאי חצי טלית, אלא שאחיזתם מלמדת שלכל אחד מהם יש חלק בטלית.¹⁰

תוספות הרא"ש (ב ע"א) כתב את דברי התוספות בשם רבנו חננאל כך:

ורבנו חננאל תירץ דשאני הכא דשניהם באים לפנינו מוחזקים בגוף הטלית, וכל דבר שאדם מוחזק בו יש לנו לחשוב כאילו הוא שלו.

הרא"ש (א, א) כתב כך על האמור במשנתנו כאמירה כללית ולא כתשובה לשאלת התוספות:

דכיון דשניהם באים לפנינו מוחזקים בגוף הטלית אנו צריכין לפסוק להו דין חלוקה. דכל דבר שאנו רואין ביד אדם חשבינן ליה שהוא שלו, אף על פי שאחר מערער ואומר שלי הוא.

⁹ הרב נחום פרצוביץ (חדושי ר' נחום, בבא מציעא ג ע"א אות סה) כתב על דברי רש"י שהסביר "כיון דתפיס אן סהדי דמאי דתפיס האי ידידה ומאי דתפיס האי ידידה וכו', ופרש"י דמאי דתפיס האי 'היינו פלגא' ידידה הוא 'שהרי מוחזק הוא בפנינו'. ומקשים העולם דדברי רש"י האלו סתרי לדבריו לעיל (ב ע"ב ד"ה בשבועה) דבשנים אוחזים כל אחד תפוס בכולה, דהכא כתב רש"י דמאי דתפיס האי 'היינו פלגא' והתם כתב רש"י דכל אחד תפוס בכולה. ובפשוטו אין זו סתירה כלל, ד"ל דאין כונת רש"י הכא לומר שכל אחד תפוס בחציה, אלא כמו שכתבו התוספות (ב ע"א ד"ה ויחלוקו) דאיכא אן סהדי שחציה שלו, והיינו כמו שנאמר לעיל בדברי התוס' דכיון שתרוייהו תפסי בכולה כן הוא דין התורה להחזיק שהממון של שניהם, דכמו שכשאחד מוחזק בממון מחזקינן ליה שהוא שלו, הכא נמי כששנים תופסים בממון מחזקינן ליה שהוא של שניהם". נראה שרש"י התכוון לומר שכל אחד טוען שכל הטלית שלו, אך בפועל הוא תופס רק חצי מהטלית.

¹⁰ הרב שמעון שקופ (חדושי רבי שמעון שקופ, בבא מציעא סי' ד) הקשה על תוספות בבבא מציעא: "דאן סהדי דיש לכל אחד ודאי החצי. דלפי זה באחד אומר כולו שלי והשני חציה שלי למה נוטלים ג' חלקים? דענין זה אינו תלוי בטענתם, דהרי כאן הם לא רק כמוחזקים אלא בגדר חזקה דמה שביד אדם שלו הוא, ולכאורה היה מקום לומר דאן סהדי רק דיש לכל אחד בטלית זו, אבל ערך דינו של כל אחד אינו ידוע, דגם אם יש לכל אחד חלק קטן היה ראוי להיות תפוס בטלית". אכן על פי התוספות בבא בתרא, נראה שזו גם כוונת תוספות בבא מציעא. בעניין זה האריך הרב אלחנן וסרמן (קובץ שיעורים, ב, סי' ט).

הרמב"ן (ב ע"א) כתב בשם רבנו חננאל: "משנתנו **שניהם אדוקים בה**, אין מוציאין מידם". נראה שראשונים אלו מפרשים את דברי רבנו חננאל (שבועות מח ע"א) שכתב: "כענין שנים אוחזין בטלית שכל אחד מהן נשבע על מה שבידו, ומחזיק". דברי רבנו חננאל נזכרו בדברי הרשב"ם (בבא בתרא לד ע"ב ד"ה האי אמר ידידי הוא):

ולא זה ולא זה מוחזקין בה [בהוא ארבא], מדלא רמי עלה **ממתניתין דשנים אוחזין בטלית, שזה נוטל עד מקום שידו מגעת, וזה נוטל עד מקום שידו מגעת**, ולא אמרינן כל דאליה גבר, כן פירש ר"ח.

במשנת "שנים אוחזין בטלית" לא נאמרו המילים "שזה נוטל עד מקום שידו מגעת, וזה נוטל עד מקום שידו מגעת". משפט זה מופיע בברייתא שאמר רב תחליפא (ונעיין בה לקמן), אך מילים אלו הן נוסח אחר של התוספתא (א, א) שהזכרנו לעיל:

שנים אוחזין בטלית, זה נוטל עד מקום שתפוס, וזה נוטל עד מקום שתפוס.

הרשב"ם חיבר את משנתנו עם התוספתא ולפיו מדובר שאותם שנים אוחזין – מחזיקים או אדוקים בגוף הטלית ממש, וגם לא נשאר שום חלק מהטלית שהם אינם אוחזים בו. כך הבין רבי חייא התנא את משנתנו כאמור בדבריו בבבלי ובירושלמי, ורבי יוחנן שהיה אמורא ארץ-ישראלי הבין כך את משנתנו והתוספתא כשהסביר את תקנת השבועה כששניים אוחזים או תפוסים בטלית. גם רבנו חננאל וראשונים נוספים פירשו כך את משנתנו ואת התוספתא.

ד. רב פפא: שנים אוחזין בכרכשתא

בגמרא (ז ע"א) אמר רב תחליפא ברייתא בפני רבי אבהו:

תני רב תחליפא בר מערבא קמיה דרבי אבהו: שנים אדוקים בטלית – זה נוטל עד מקום שידו מגעת, וזה נוטל עד מקום שידו מגעת, והשאר חולקין בשוה. מחוי ליה רבי אבהו: ובשבועה.

תחילת דבריו של רב תחליפא היא דברי התוספתא:

תוספתא:	שנים אוחזין בטלית –	זה נוטל עד מקום שתפוס,	וזה נוטל עד מקום שתפוס.
ברייתא קמיה דרבי אבהו:	שנים אדוקים בטלית –	זה נוטל עד מקום שידו מגעת,	וזה נוטל עד מקום שידו מגעת.

רב תחליפא שינה מדברי התוספתא שבה כתוב שכל אחד "נוטל עד מקום שתפוס", וגרס שכל אחד "נוטל עד מקום שידו מגעת", אך אין הבדל משמעותי בין הניסוחים השונים הללו. לפי רב תחליפא התוספתא עומדת בפני עצמה ואיננה משלימה או תואמת את האמור במשנתנו. המקרה בתוספתא הוא שכל אחד אדוק בחלק מהטלית, אך יש חלק בטלית שאף אחד מהם אינו אדוק בה, ועל חלק זה הוסיף רב תחליפא ואמר: "והשאר חולקין בשוה". רבי אבהו הוסיף על דבריו ואמר: "ובשבועה". בגמרא נאמר שרבי אבהו הרים את אצבעותיו ואמר "ובשבועה", וייתכן שרצה לרמוז בזה שהדין

במקרה כזה הוא כמו הדין הכתוב במשנתנו, אך כאמור מקרה זה איננו המקרה שבו עוסקת משנתנו.¹¹

ראשונים חלקו בכוונת רבי אבהו. תוספות (ד"ה מחוי רבי אבהו והשאר בשבועה) שללו את הגרסה בגמרא "והשאר בשבועה", ולדבריהם יש לגרוס "בשבועה" ללא המילה "והשאר":

דאף במה שידו מגעת ישבע. כיון דנתקנה השבועה שלא יהא אדם הולך ותוקף, מטעם זה ישבע אף במה שהוא תופס... והשבועה היא בשביל הטענה, ומפני התקנה.

על כל אחד להישבע על הכול, גם על מה שהוא אוהז, וכפי שכתוב במשנתנו, וזאת משתי סיבות: (א) "בשביל הטענה" כי כל אחד טוען "כולה שלי", וכן (ב) בשל התקנה שתיקנו שלא יהיה כל אחד הולך ותוקף טליתו של חברו.¹²

בעקבות דברי הברייתא שאמר רב תחליפא דנה הגמרא:

אלא מתניתין דקתני דפלגי בהדדי, ולא קתני זה נוטל עד מקום שידו מגעת, היכי משכחת לה?

אמר רב פפא: דתפיסי בכרכשתא.¹³

כאמור לעיל, הברייתא שאמר רב תחליפא מבוססת על הכתוב בתוספתא, והמקרה הוא שכל אחד מהם אדוק בחלק מהטלית, ויש חלק מהטלית שאף אחד מהם אינו אוהז בה. אך אין זה המקרה שמופיע במשנתנו, שבה מדובר ששניהם אוהזים. בניגוד להסברנו עד כה שמשנתנו והתוספתא משלימות זו את זו, ובעקבות דברי רבי חייא ורבי יוחנן, רב תחליפא הסביר אחרת את התוספתא: המקרה – כל אחד מהשניים אדוק בטלית ומחזיק חלק מסוים שלה, ויש חלק שאף אחד מהם אינו אדוק בו. הדין – כל אחד נוטל עד שידו מגעת או עד מקום שתפוס, ובשאר חולקים בשווה. רבי אבהו הוסיף שהחלוקה צריכה להיות בשבועה.

כיוון שההנחה בגמרא היא שמשנתנו עוסקת במקרה אחר, שהרי כתוב בה "שנים אוהזין בטלית" ולא "שנים אדוקין בטלית", שאלה הגמרא מהו המקרה שבו עוסקת משנתנו? תשובת רב פפא היא שהמקרה במשנתנו הוא ששניהם אוהזים את הטלית בכרכשתא – בקצוות הטלית. רב פפא (ב ע"א) הוא שהעמיד את הרישא של משנתנו: "זה אומר אני מצאתיה וזה אומר אני מצאתיה", בכך שמדובר שהם מתווכחים ביניהם מי מצא ראשון את המציאה, ולפי דבריו כאן, הוויכוח ביניהם מתנהל כשכל אחד מהם אוהז בכרכשתא. לפי רב פפא (שם) הטעם שחכמים חייבו את שניהם להישבע את

¹¹ רב נחמן (ו ע"א) ציטט את הסיפא של התוספתא ולא כתב "תופסין בה" אלא "אדוקין בה": "אמר רב נחמן, תא שמע: '...במה דברים אמורים - ששניהם אדוקין בה, אבל היתה טלית יוצאת מתחת ידו של אחד מהן - המוציא מחבירו עליו הראיה". בגמרא (בבא בתרא עז ע"ב) נאמר: "ת"ש: מכר את הקרון – לא מכר את הפרדות; ותני רב תחליפא בר מערבא קמיה דרבי אבהו: מכר את הקרון – מכר את הפרדות, ואמר ליה [רבי אבהו]: והא אנן לא מכר תנן! ואמר ליה [רב תחליפא]: איסמיה? ואמר ליה [רבי אבהו]: לא, תתרגם מתניתך באדוקים בר". גם כאן ישנו דיון בין רב תחליפא לרבי אבהו, ורבי אבהו אומר לרב תחליפא שכאשר הפרדות אדוקות (רתומות, אדוקות, מחוברות) לקרון, מכר את הקרון מכר את הפרדות. בכמה מקומות מצאנו דיונים מעין אלו בין רב תחליפא בר מערבא לרבי אבהו (גיטין נב ע"ב; סוטה כז ע"א; בבא קמא לג ע"ב; סנהדרין עז ע"ב).

¹² הגר"א (ז ע"א הגהות הגר"א אות א) כתב שהרמב"ם (הל' טוען ונטען ט, ט) הסביר אחרת ולא כמו התוספות. בהמשך נעיין בדברי הרמב"ם הללו.

¹³ הרב שמואל אביגדור רבינוביץ (מצפה שמואל תוספתא שם) הסביר שניתן לפרש את המילה "אוהזין" שהם מחזיקים בקצוות הטלית או בגוף הטלית, ועל כן הגמרא שאלה: "מתניתין... היכי משכחת לה" (שיטה מקובצת, ז ע"א בשם רדב"ז). גם בהמשך (ז ע"א) השוותה הגמרא בין "שנים אדוקין בשטר" לבין משנת "שנים אוהזין בטלית".

השבועה שנזכרה במשנתנו הוא שבמציאה יש חשש שאחד מהם הורה היתר לעצמו ותפס ממי שכבר זכה במציאה לפניו, באומרו שלתופס הראשון לא יהיה הפסד אם יתפוס ממנו ויחלוק עמו, כי זו מציאה ו"בחנם באה לו, ואף בלא טורח" (רש"י ד"ה לאו). אשר על כן חייבו חכמים את שני התופסים להישבע, כדי שזה שתפס בעקבות ההיתר שנתן לעצמו, יפרוש כי הוא לא ירצה להישבע שבועת שקר. לפי רב פפא מובן מדוע ניתן להעמיד שהם אוחזים בכרכשתא, כי אותו אדם שהורה היתר לעצמו לתפוס ואולי לזכות בחצי טלית, יכול להסתפק באחיזה בקצות הטלית. הסברו זה של רב פפא למקרה "שנים אוחזין בטלית" ולסיבת השבועה שתיקנו חכמים, שונה מהסברו של רבי יוחנן למשנה ולסיבת השבועה.

מהי האחיזה ב"כרכשתא"? רש"י (ד"ה בכרכשתא) הסביר "בגרדין שבשני ראשין". הם אוחזים בחוטים שיוצאים מהטלית ואינם מחזיקים בטלית עצמה. אמנם יש להעיר שרש"י בפירושו למשנתנו לא ציין כלל שמדובר ששניהם אוחזים בכרכשתא. הרא"ש (א, יג) הסביר: "פירוש בשפת הבגד שאין ביד אחד ג' על ג' [אצבעות], שיהא דבר חשוב לומר שיטלנו קודם חלוקה". הרא"ש פירש כך בעקבות דברי רב משרשיא שנאמרו מיד לאחר דברי רב פפא:

אמר רב משרשיא: שמע מינה, האי סודרא, כיון דתפיס ביה שלש על שלש – קרינן ביה "ונתן לרעהו" (רות ד, ז), דכמאן דפסיק דמי וקני.

רב משרשיא הבין שהכרכשתא שהם אוחזים בה היא חתיכת בד קטנה מאוד, ששטחה פחות משלוש על שלוש אצבעות, והסיק מכאן הלכה בנוגע לקניין חליפין שנעשה באמצעות נתינת "סודר" מהקונה למקנה. לפי הגמרא כאן משמע שמספיק שהמקנה יתפוס בידיו חלק קטן מאוד מן הסודר, בגודל שלוש על שלוש אצבעות, כדי שייחשב שאת אותו חלק כבר קיבל המקנה מן הקונה, ובאופן זה נקנה החפץ שברצונו להקנות לקונה, ואין צורך שיתפוס המקנה את כל הסודר. בפסוק בנוגע לקניין חליפין נאמר "ונתן לרעהו", וחלק קטן זה של הסודר שתפוס בידו נחשב "כמאן דפסיק דמי", כאילו הוא כבר התנתק מהסודר. רש"י (ד"ה כמאן) כתב: "...ודוקא נקט שלש על שלש, דכלי בעינן, דכתיב 'נעלו' (רות שם): "וזאת לפנינו בישראל על הגאולה ועל התמורה לקים כל דבר, שלף איש נעלו ונתן לרעהו וזאת התעודה בישראל", ובציר משלש אצבעות לאו בגד הוא, כדאשכחן גבי טומאה (משנה כלים כז, ב)".

נראה שאין מחלוקת עקרונית בפירוש הגמרא בין רש"י לבין הרא"ש. רש"י פירש את המילה "כרכשתא" כפשוטה בהתאמה למילה גרדין,¹⁴ ובכך ציין את האחיזה המינימלית ביותר בטלית – בחוטים היוצאים מהטלית. הרא"ש פירש את האחיזה המקסימלית בטלית – עד שלוש על שלוש אצבעות, כדי שאחיזה זו לא תיחשב אחיזה משמעותית.¹⁵ על פי דברי רב תחליפא ורבי אבהו ועל פי דברי רב פפא, אלו ההלכות שיש ללמוד:

¹⁴ בנוגע לחוטי הציצית נאמר בגמרא (מנחות מב ע"ב; סוכה ט ע"א): "אמר רב יהודה אמר רב: עשאו מן הקוצים ומן הנימין ומן הגרדין – פסולה". גרדין אלו הם חוטים היוצאים מן האריג לאחר גמר האריגה.

¹⁵ הרב שבתאי כהן (שפתי כהן, ש"ך, חושן משפט סי' קלח ס"ק ד) כתב: "שאיין ביד אחר שלש על שלש כו'. פי' וכיון שאינו דבר חשוב אין ראוי לומר עליו שיטלנו קודם חלוקה. אבל ודאי אם רוצה ליטלו קודם אף שהוא פחות מג' על ג' הרשות בידו, וכן משמע בהרא"ש ע"ש ודוק". הרב יעקב לוברבוים (נתיבות המשפט, חידושים שם ס"ק ט) והרב יהונתן אייבשיץ (אורים, שם ס"ק ח) הסכימו עם הש"ך, אך הרב יהושע פלק (פרישה שם ס"ק ג) כתב: "דפחות מג' לאו מידי חשיבי ולא שייך ביה תפיסה", ורבי עקיבא איגר (שם ג) כתב שהפרישה לא סבר כדברי הש"ך, ושכך גם כתב בעיר שושן, וכן מהגר"א (שם ס"ק יא) משמע שמפרש את דברי הרא"ש כדברי הפרישה.

א. כששניהם אווחים בקצות הטלית – בחוטים היוצאים מהטלית עד פחות משלוש על שלוש אצבעות בטלית, הדין הוא: חולקים בשבועה וכל אחד מקבל חצי מהטלית (משנתנו ע"פ רב פפא).

ב. כששניהם אווחים / אדוקים בטלית – כל אחד אווח בחלק מהטלית, למשל: האחד תופס רבע מהטלית, והאחר תופס רבע מהטלית, הדין הוא: כל אחד "נוטל עד מקום שתפוס", והשאר חולקים בשווה לאחר שכל אחד מהם נשבע (תוספתא ע"פ רב תחליפא ורבי אבהו). יוצא אפוא שיש שני מסלולים להבנת משנתנו והתוספתא.¹⁶ רבי חייא התנא ורבי יוחנן האמורא הארץ־ישראלי פירשו את משנתנו ואת התוספתא כמשלימות זו את זו. לעומתם רב תחליפא הסביר את המקרה בתוספתא באופן שונה, ובעקבות כך לא ניתן להסביר שמשנתנו והתוספתא משלימות זו את זו. רב פפא הסביר מהו המקרה שבו עוסקת משנתנו בעקבות הסבריהם של רב תחליפא ורבי אבהו.¹⁷

בירושלמי אין מופיע הסברו של רב תחליפא לתוספתא הגם שהוא "בר מערבא" – מארץ ישראל, וגם רבי אבהו שהוסיף עליה עוד, גם הוא מארץ ישראל. גם הסברו של רב פפא למשנתנו לא נזכר בירושלמי.

לפי הירושלמי וכן גם לפי רבי חייא ורבי יוחנן, מה יהיה הדין כשכל אחד מהם תופס בכרכשתא, ובהנחה שצינו לעיל שלדבריהם משנתנו והתוספתא משלימות זו את זו? ניתן להסביר בשני אופנים: גם במקרה כזה כל אחד מהם "נוטל עד מקום שתפוס" כי גם החוטים הללו (ע"פ פירוש רש"י) או פיסת בד קטנה בגודל של עד שלוש על שלוש אצבעות (ע"פ פירוש הרא"ש) הם חלק מהטלית, ובשאר יחלקו לאחר שיישבעו. אם הם יוותרו ולא ירצו ליטול את החוטים או את פיסת

¹⁶ בספר שמיחוס לר"ף (שערי שבועות שער כ) סיכם כך את שתי האפשרויות להסביר את משנתנו: "שנים אווחין בטלית זה אומר אני מצאתיה וזה אומר אני מצאתיה, זה שיחזיקו בבגד או בשום דבר וטוענין זה על זה בטענת מציאה או בטענת מקח וממכר לומר אני מצאתיה כולה אני קניתי כולה. ובזה יש שני דרכים: הדרך האחת הוא במקום שאווח כל אחד בראשי הטלית באותן חוטין שהן חוץ לאריגה שכל גוף הבגד באמצע בין שניהן. דין הוא שנשבעין שניהן כמו ששנינו 'שנים אווחין בטלית זה אומר אני מצאתיה וזה אומר אני מצאתיה זה אומר כולה שלי זה אומר כולה שלי זה יבע שבעה שבועות הדינין שאין לו בה פחות מחציה וזה יבע שאין לו בה פחות מחציה וחלוק'. ופירש בגמרא רישא במציאה וסיפא במקח וממכר... והדרך השניה הוא שיהא כל אחד תופס בגוף הטלית עצמו והן שוין בתפיסה או שתופס זה יותר מזה. דין הוא שיטול כל אחד כדי תפיסתו ונשבעין על השאר וחולקין. וכדגרסינן 'תני רב תחליפא בר מערבא קמיה דרבי אבהו שנים אדוקין בטלית זה נוטל עד מקום שידו מגעת וזה נוטל עד מקום שידו מגעת והשאר חולקים מחוי רבי אבהו ובשבועה. אלא מתני' דקתני דפלגי כי הדדי היכי משכחת לה אמר רב פפא דתפסי בכרכשתא'".

¹⁷ הרב שלמה הכהן (חשק שלמה, ב ע"א) כתב: "ולקמן דף ז ע"א תני בברייתא 'שנים אדוקין בטלית' נ"ל דבכוון שנה במשנה בלשון 'אווחין' לאשמעינן דמיירי בדלא תפשי רק בכרכשתא, דלשון אחיזה משמע אחיזה מועטת ובכי האי גוונא הוא דחולקין בשוה. אבל באדוקין בגוף הטלית נוטל כל אחד עד שמקום שידו מגעת. ומיהו זהו דוקא באדוקין בגוף הממון, אבל בשטר אפילו אחד תפוש בשטר יותר מחבירו אעפ"כ חולקין בשוה, ולכן תני לקמן 'שנים אדוקין בשטר... רשב"ג אומר יחלוק' והיינו משום דלא תפשי בגוף הממון". לדברינו "שנים אווחין בטלית" – "דתפסי בכרכשתא" זהו הסברו של רב פפא למשנה, אך כאמור רבי חייא התנא, ורבי יוחנן האמורא הארץ־ישראלי פירשו את משנתנו ואת התוספתא אחרת. הרב שלמה הכהן (שם) שאל שתי שאלות: [א] "ויש להסתפק אם אחד אדוק בחצי הטלית ואידך תפיס בכרכשתא, אם הוי גם כן כמו שנים אווחין, או דאינו נחשב רק כסירכא בעלמא ולא כלום הוא? [ב] וכן יש להסתפק להיפך, הא דאמרינן דסירכא לאו כלום הוא, היאך הדין אם אידך נמי לא תפיס רק בכרכשתא?" בנוגע לשאלה [א] מקרה זה עומד בקריטריון ששניהם אווחים, אלא שהאחד אווח יותר, אדוק בטלית. האדוק בטלית ייטול עד היכן שידו מגעת, ויחלקו ביניהם את מה שנשאר לאחר שיישבעו. בנוגע לשאלה [ב] האווח בכרכשתא נוטל את כל הטלית, כי אין משמעות לטענה הנגדית של האחר "אני מצאתיה... כולה שלי..." כי הוא אינו אווח כלל אלא רק נסרך, ויהיה עליו להביא ראיה.

הבד הקטנה, כי אין להם חשיבות, אזי יהיה עליהם להישבע שלכל אחד אין פחות מחצי טלית ולחלוק.

ה. רמב"ם: שניים או חזין בכלי, שניים או חזין בטלית, שניים אדוקין בטלית

הרמב"ם (הל' טוען ונטען ט, ז-ח) פסק את האמור במשנתנו:

ז. שנים שהיו או חזין בכלי אחד או שהיו רוכבין על גבי בהמה אחת, או שהיה אחד רוכב ואחד מנהיג, או יושבין בצד ערמה של חטים ומונחות בסמטא או בחצר של שניהם. זה אומר הכל שלי וזה אומר הכל שלי, כל אחד משניהן נשבע בנקיטת חפץ שאין לו בזה הדבר פחות מחציו, ויחלוקו. ושבועה זו תקנת חכמים היא כדי שלא יהיה כל אחד תופס בטליתו של חבירו ונוטל בלא שבועה.

ח. זה אומר כולה שלי וזה אומר חציה שלי, האומר כולה שלי ישבע שאין לו בה פחות משלשה חלקים, והאומר חציה שלי ישבע שאין לו בה פחות מרביע, וזה נוטל שלשה חלקים וזה נוטל רביע.

הלכות אלו הן על פי משנתנו, אך הרמב"ם כתב שמדובר ב"שנים שהיו או חזין בכלי אחד", ולא שהיו או חזים בטלית.¹⁸ רק בטעם לשבועה הזכיר הרמב"ם טלית, וכפי שנזכר בגמרא (ג ע"א, ה ע"ב). בהלכות הבאות (שם ט-י) פסק הרמב"ם את דברי רב תחליפא ורבי אבהו ואת דברי רב פפא:

ט. היו שנים אדוקין בטלית, זה אומר כולה שלי וזה אומר כולה שלי. זה נוטל עד מקום שידו מגעת וזה נוטל עד מקום שידו מגעת, והשאר חולקין בשוה אחר שנשבעין. ויש לכל אחד לגלגל על חבירו שכל מה שנטל כדין נטל. י. היה זה או חז בחוטיין שבשפת הטלית וזה בחוטיין שבשפה האחרת חולקין כולה בשוה, אחר שנשבעין.

בהמשך (שם יא-יג) כתב הרמב"ם הלכות נוספות הקשורות לחלוקת טלית כשאחד אחוז בה וכששניים אדוקים בה.

יש לשים לב שאת האמור במשנתנו, שניים או חזים בטלית וכל אחד טוען כולה שלי, או אחד טוען כולה שלי והאחר טוען חציה שלי, כתב הרמב"ם בהקשר של המקרים שציינ, שהראשון בהם הוא שניים שאוחזים בכלי. הרב וידאל די טולשא (מגיד משנה שם ז) כתב: "ורבינו כתב כלי ולא הזכיר טלית, לפי שיש בדין הטלית חלוקין". הרב אברהם די בוטון (לחם משנה שם ז) הקשה על הרמב"ם ועל דברי המגיד משנה:

¹⁸ רבי נתן מברסלב (ליקוטי הלכות, הל' חזקת מטלטלין הלכה ה, ז) כתב: "התחיל התנא המסכתא בבא מציעא המדברת מדיני משא ומתן והכחשות שבין אדם לחבירו. (כי מסכת בבא קמא מדברת מדיני נזיקין, ובבא בתרא מדיני קרקעות. ועיקר דיני ממונות שבמשא ומתן מבואר במסכת בבא מציעא). התחיל אותה בדין 'שנים או חזין בטלית'. והוא פלא שהתחיל בדין שאינו שכיח כלל כאשר יבין כל אדם שאינו מצוי שיבואו שנים לבית דין ואוחזין בטלית אחת ומכחישים זה את זה. ועל כן באמת הפוסקים לא כתבו זה הדין בלשון זה כמבואר בהל' חזקת מטלטלין בס' קל"ח ע"ש". כאמור כך אכן כתבו הרמב"ם וגם הטור והשולחן ערוך (חושן משפט סי' קלח, א). כל הדוגמאות הללו הן חפצים אבודים שאין חובה להחזירם לבעליהם. נראה שהתנא פתח בדוגמאות לאבדות כפי שנזכרו בפסוק (דברים כב, א, ג): "לא תראה את שור אחיך או את שיו נדחים והתעלמת מהם השב תשיבם לאחיק... וכן תעשה לחמורו וכן תעשה לשמלתו". שור, שה וחמור – בעלי חיים, שמלה – טלית. אמנם התנא כתב את המשנה בסדר הפוך: "שנים או חזין בטלית... היו שנים רוכבין על גבי בהמה". כך גם בתוספתא (א, א-ב): "שנים או חזין בטלית... שנים שהיו מושכין את הגמל ומנהיגין את החמור...".

קשה, דאמאי זה נוטל חציו וזה נוטל חציו, ליהוי כטלית דזה נוטל עד מקום שידו מגעת, וזה נוטל עד מקום שידו מגעת?

וקשה עוד מזה דברי הרב המגיד ז"ל שכתב בדין הטלית שיש חילוקים ולכך רבינו ז"ל לא הזכיר טלית אלא כלי, משמע דבכלי לא אמרינן עד מקום שידו מגעת, ולא ידעתי למה, דאפילו בשטר אמרינן ליה בגמרא (ז ע"ב) "זה נוטל עד מקום שידו מגעת..." אף על גב דרבינו לא פסק בשטר הכי. מכל מקום חילוק בין כלי לטלית לא ידעתי למה הוא, וצריך עיון.

נראה להסביר שאכן הרמב"ם (שם ט-י) פסק כדברי רב תחליפא, רבי אבהו ורב פפא. אך הסברו של רב פפא לאמור במשנתנו הוא אוקימתא שמתאימה לטלית, ולפיו מטרת השבועה היא למנוע מצב שאדם יורה היתר לעצמו לתפוס אחר שכבר מישהו אחר תפס את הטלית. כאמור, הרמב"ם ציין את דברי רבי יוחנן שמטרת השבועה במשנתנו היא למנוע מצב שאדם תופס בטליתו של חברו ונוטל בלא שבועה, וזאת מפני שרב פפא צמצם את השבועה רק למקרה שבו יש חשש שאחד מהם מורה היתר לעצמו, ואילו רבי יוחנן נתן טעם רחב יותר ולא רק למקרה שיש חשש שאחד מהם מורה היתר לעצמו.

לפי הרמב"ם טלית היא רק דוגמה למציאה, ובטלית אכן יש מצבים שאינם קיימים בחפצים אחרים. כיוון שכך כתב הרמב"ם (שם ז) מקרה כללי יותר: "שנים שהיו אוחזים בכלי" – כל חפץ שהוא, שבו אין מצב שכל אחד נוטל עד שידו מגעת או עד מקום שתפוס. וכן כתב את המצבים הנוספים ובכללם כתב (שם ח) גם את הדין שבהמשך משנתנו: "זה אומר כולה שלי, וזה אומר חציה שלי".

הרמב"ם כתב (שם ט): "יש לכל אחד לגלגל על חברו שכל מה שנטל כדין נטל", ומדבריו משמע שעל מה שכל אחד אוחז בידו אין צורך להישבע. השבועה היא רק על מה שהם לא אחזו בידיהם. נראה שהרמב"ם פירש את הגמרא כך: רב תחליפא אמר "והשאר חולקין בשוה", ועל דבריו אלו אמר רבי אבהו "ובשבועה", ועל כך הוסיף הרמב"ם: "ויש לכל אחד לגלגל על חברו שכל מה שנטל כדין נטל". כאמור לעיל, לפי התוספות גם במקרה זה על כל אחד להישבע על הכול, גם על מה שהוא מוחזק, ולא רק בגלגול שבועה.¹⁹

נראה להסביר את דברי הרמב"ם הללו כך. הרמב"ם (פירוש המשנה, א, א) כתב: "אם תפס אחד מהם בידו חלק ממנה, ותפס השני חלק, הרי לכל אחד מהם מה שיש בידו, ומה שנשאר ממנה יחלקו אותו בשוה אחרי שבועת שניהם, כמו שהזכיר". הרמב"ם לא כתב בפירוש המשנה שכל אחד יכול לגלגל שבועה על האחר. הרב איסר זלמן מלצר (אבן האזל שם ז) הסביר שב"מקום שידו מגעת לא שייך שבועה, דהא במקום שידו מגעת לא הוי דין חלוקה אלא דין המוציא מחברו עליו הראיה ובדין המוציא מחברו עליו הראיה לא תקנו שבועה", אך מאחר ששבועת משנתנו היא תקנת חכמים, ניתן לגלגל שבועה גם על מה שכל אחד נטל.²⁰

¹⁹ ראשונים נוספים חלקו בביאור דברי רבי אבהו, ואחרונים רבים הסבירו את דבריהם. ראה: אוצר מפרשי התלמוד, בבא מציעא, א, עמ' שיג-שיט; בירור הלכה, בבא מציעא עמ' טז; הרב שבתאי פרנקל, ספר המפתח שם.

²⁰ על האפשרות לגלגל שבועה כתב הרמב"ם (הל' טוען ונטען א, יב): "כל מי שנתחייב שבועה בין של תורה בין של דבריהם מגלגל עליו המשיב על מה שירצה מדברים שאם יודה בהן יתחייב ממו". הרב יום טוב ליפמן הלר (תוספות יום טוב, א, א) הסביר מדוע הרמב"ם כתב שיש לגלגל שבועה: "ונראה לי דטעמו שעל מה שיש בידו ממש לא שייכא תקנה שלא יהא כל אחד תוקף וכו'. דאי אמרת דתקנה זו נתקנה גם כן על מה שיש בידו ממש. א"כ בכל טוען על מה שיש לו ביד חברו שהוא שלו תהיה בכלל התקנה ולא מצאנוהו במשנה עד דרי בתראי כמפורש בריש פרק ו' דשבועות".

יוצא אפוא שגם לפי הרמב"ם שני האדוקים בטלית נשבעים על הכול – על מה שכל אחד אוחז ועל מחצית ממה שאיש מהם אינו אוחז, אלא שהרמב"ם הסביר מדוע כל אחד מהם נשבע גם על מה שתחת ידו.²¹

סיכום

במשנתנו נאמר "שנים אוחזין בטלית" אך לא נזכר מה היקף אחיזתם בטלית. נזכרו טענותיהם: "אני מצאתיה... כולה שלי", ושעליהם להישבע ואז יחלקו ביניהם את הטלית. בתוספתא נאמר: "שנים אוחזין בטלית, זה נוטל עד מקום שתפוס, וזה נוטל עד מקום שתפוס". על פי התוספתא הם אוחזים בגוף הטלית אך לא נזכרו טענותיהם, ושעליהם להישבע. מדברי רבי יוחנן שנימק מדוע נשבעים, ומדברי הגמרא שהשוותה בין "שנים אדוקין בשטר" לבין "שנים אוחזין בטלית", משמע שמשנתנו והתוספתא משלימות זו את זו ומדובר במצב שבו כל אחד מהם תופס בגוף הטלית. הם חולקים את הטלית ביניהם, לאחר שכל אחד מהם נשבע. מדברי רבי חייא בבבלי, ויותר מכך בירושלמי, משמע שהוא הבין שבמשנתנו מדובר שכל אחד תפוס בחצי טלית. כך גם משמע מדברי רש"י וראשונים נוספים ובמיוחד מדברי רבנו חננאל. לפי מהר"י כ"ץ המציעתא שבה מדובר שאחד טוען 'כולה שלי' והאחר טוען 'חציה שלי', מדובר שהאחד תופס בידיו את כל הטלית, והאחר תופס בידיו חצי מהטלית.

בגמרא נזכרו דברי רב תחליפא ורבי אבהו, שהסבירו את המקרה בתוספתא אחרת ממה שצוין לעיל, ולדבריהם התוספתא עצמאית ואיננה מתאימה למשנתנו או משלימה אותה. המקרה בתוספתא הוא שכל אחד אדוק בחלק מהטלית, ויש חלק בטלית שהם אינם אדוקים בו. כל אחד נוטל עד מקום שידו מגעת, ואת מה שאיש מהם אינו אדוק בו הם חולקים. רבי אבהו הוסיף שחולקים בשבועה, וראשונים דנו אם נשבעים על הכול או רק על מה שהם אינם אדוקים בו, אך ניתן לגלגל שבועה על מה שכל אחד אדוק בו. כיון שהתוספתא עצמאית ואיננה משלימה את האמור במשנתנו, הסביר רב פפא שמשנתנו עוסקת במקרה שכל אחד מהם תופס בקצוות הטלית, והשבועה שעליהם להישבע היא תקנת חכמים, מחשש שאחד מהם הורה היתר לעצמו ותפס בקצות הטלית, והשבועה נועדה ללחוץ עליו שיפרוש ויחזור בו מטענתו.

יוצא אפוא שיש שני מסלולים להסביר את משנתנו ואת התוספתא. מסלול אחד: רבי חייא התנא שהסביר את משנתנו, רבי יוחנן האמורא הארץ־ישראל שהסביר את משנתנו עם התוספתא, וכן הגמרא שהסבירה את משנתנו במסגרת קושיה על דברי רבי. מסלול שני: רב תחליפא ורבי אבהו שהסבירו את התוספתא, ודברי רב פפא שהסביר את משנתנו.

התוספתא לא נזכרה בירושלמי וגם הסברו של רב פפא למשנתנו לא נזכר בירושלמי, וניתן להסביר שאחיזה בקצוות הטלית היא כמו אחיזה בגוף הטלית, וכל אחד נוטל עד מקום שידו מגעת, או שאם מדובר באחיזה בקצוות הטלית ואין משמעות ממשית לאחיזה זו, ניתן לחלוק את הטלית לשני חלקים שווים ובשבועה.

הרמב"ם פסק כרב תחליפא ורבי אבהו וכן כרב פפא, אך כתב גם את דין המשנה "כשנים היו אוחזין בכלי", וכן מצבים נוספים שבהם המוצאים אינם אוחזים פיזית בחפץ שמצאו. הרמב"ם הבין

²¹ הרב מנחם המאירי (בית הבחירה, ב ע"א) כתב: "ונמצא שאם היה זה תופש חציה מכאן וזה חציה מכאן עד שלא נשאר באמצע כלום, שזוכה כל אחד בחציה בלא שבועה". כך כתוב בהגהות מאלפס ישן, מא"י (ג ע"ב בדפי הרי"ף אות ד). המאירי כתב על כך שוב (שם ג ע"א) וציין שיש חולקים: "ואם שניהם מוחזקים לגמרי, כגון טלית שזה תפס חציה מכאן וזה תפס חציה מכאן, חולקים בלא שבועה... אבל כל שניהם כעין מוחזקים, כגון שתפס זה בציציות מכאן וזה בציציות מכאן, חולקים בשבועה. ומ"מ הראשונים פרשו שכל שניהם מוחזקים או כעין מוחזקים חולקים בשבועה כדין שנים אוחזים".

שדברי רב פפא הם אוקימתא לאמור במשנתנו, אך ניתן ללמוד מהכתוב במשנתנו הלכות נוספות הקשורות למצב שבו שניים מצאו חפץ, בין אם הם מחזיקים בו בין אם הם נוכחים לידו.